

ELS EFECTES DE LA CRISI A BALEARS (V)

DONES:

AVANÇ O RETROCÉS CAP A LA IGUALTAT?

*Dedicam el número 7 de **TEMES SOCIOECONÒMICS GADESOS** a interrogar-nos sobre si la crisi (anys 2008-2011) està fent avançar la igualtat entre les dones i els homes o, ans al contrari, estam en un escenari en el que l'encletxa es pronuncia encara més. Hi ha recents estudis que analitzen amb molta cura aquest assumpte. Òbviament, el tema de la manca d'igualtat real entre dones i homes és pot tractar des de multitud d'àmbits: des del repartiment del poder polític o econòmic, passant per l'àmbit professional, laboral i domèstic, fins a l'execrable violència de gènere. Nosaltres no podem –ni és l'objectiu d'aquesta publicació– fer un altre estudi exhaustiu. Únicament pretenem donar una ullada a alguns àmbits que ens semblen rellevants a l'hora d'avaluar si hi ha avanços o retrocessos en aquesta imprescindible igualtat entre gèneres.*

La publicació d'aquest TEMES SOCIOECONÒMICS GADESOS és la nostra particular i modesta contribució a la celebració del 8 de Març de 2012, un Dia Internacional de la Dona que ens hauria de servir a totes i a tots per posar de manifest que, malgrat la crisi, hi ha valors i objectius de civilització irrenunciables. Acabar d'arrel amb la discriminació de la meitat de la població és una d'aquestes fites a les que no podem renunciar.

Com sempre, des de la Fundació Gadeso esperam que tot sigui del vostre interès.

Per a més informació, no deixeu de visitar

[l'ESPAI SOCIOLABORAL GADESOS](#)

I. Introducció

Les polítiques d'austeritat per fer front a la crisi pressupostària estan posant en dubte la viabilitat present i futura de les polítiques d'igualtat. Cada dia és més evident que alguns compromisos assumits pels poders públics, que contribuirien vivament a la igualtat real entre dones i homes (com ara l'ampliació del permís de paternitat o l'impuls i consolidació dels organismes dedicats a la igualtat), han entrat en el terreny de l'oblit. Tanmateix, el més preocupant és que sembla que hi ha un cert "consentiment social" per alentir el desplegament de totes les potencialitats de la *Llei d'Igualtat*.

És probable –tant de bo estiguem equivocats- que si no es suavitzen els ritmes de reducció dels dèficits públics i s'aturen els retalls esbiaixadament ideològics que neguen els resultats positius en productivitat i eficiència econòmica i social de les polítiques efectives d'igualtat, la sentència feta per la filòsofa i feminista Amelia Valcárcel s'agreugi en aquests anys de crisi: *"La feminización de la pobreza es un hecho. La falta de oportunidades de empleo acordas con la formación, otro. El acoso y, cuando cabe, la violencia, otro más. Todo ello para un colectivo cuyo único defecto visible parece ser el no haber tenido la previsión de nacer con otro sexo"*.

Mentrestant donarem una ullada als àmbits de l'equitat, al laboral, al de la coresponsabilitat i al de la utilització de les TIC. Són només alguns dels angles des dels que es pot fer l'anàlisi de la situació de la dona en la societat illenca de març de 2012. Pocs però significatius per adonar-nos del llarg camí que resta per assolir la igualtat real.

II.- Les xifres més rellevants:

- Les dones tenen una major taxa de pobresa (+1,5) i un major risc d'exclusió social (+1) que els homes.
- Les diferència entre població activa masculina i femenina es redueix, passant d'una diferència de trenta-un punts l'any 2008 a vint punts l'any 2011.
- A l'any 2008 -començament de la crisi- hi havia un 32,68% més d'homes ocupats que de dones; al 2011, la diferència s'ha reduït fins arribar a un 18,42%.
- Des de l'any 2008 al 2011, l'atur maculí de llarga durada creix un 878% mentre que el femení ho fa un 445%.
- En aquests quatre anys, l'atur juvenil femení creix un 58,41% mentre el masculí ho fa un 52,31%.
- La minva del 0,85% de la temporalitat laboral femenina en els últims quatre anys suggereix que la destrucció d'ocupació femenina és principalment ocupació estable.
- A l'any 2011, de cada 10 persones amb contracte de jornada temporal 7,6 són dones.

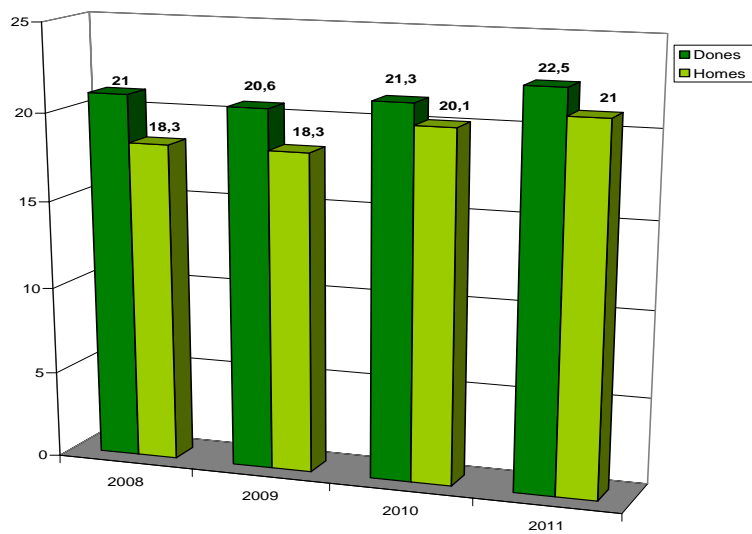
→ Les dones es dediquen més que els homes (14,8%) a tasques de la llar i la família i els homes més que les dones al treball remunerat (11%).

→ El 98% dels permisos per naixement de fills els han tingut les dones.

→ La bretxa digital de gènere és localitza especialment en una menor utilització de l'ordinador i d'Internet per part de les dones (8,4% i 7,7% respectivament).

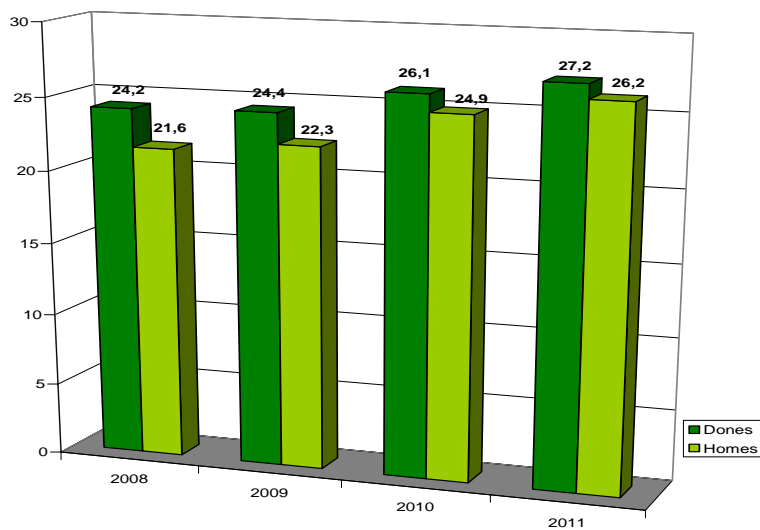
III.- L'àmbit de l'equitat

Gràfica 1
TAXA DE POBRESA O EXCLUSIÓ SOCIAL

Font: Enquesta de condicions de vida 2011 (INE)

Gràfica 2
TAXA DE RISC DE POBRESA O EXCLUSIÓ SOCIAL

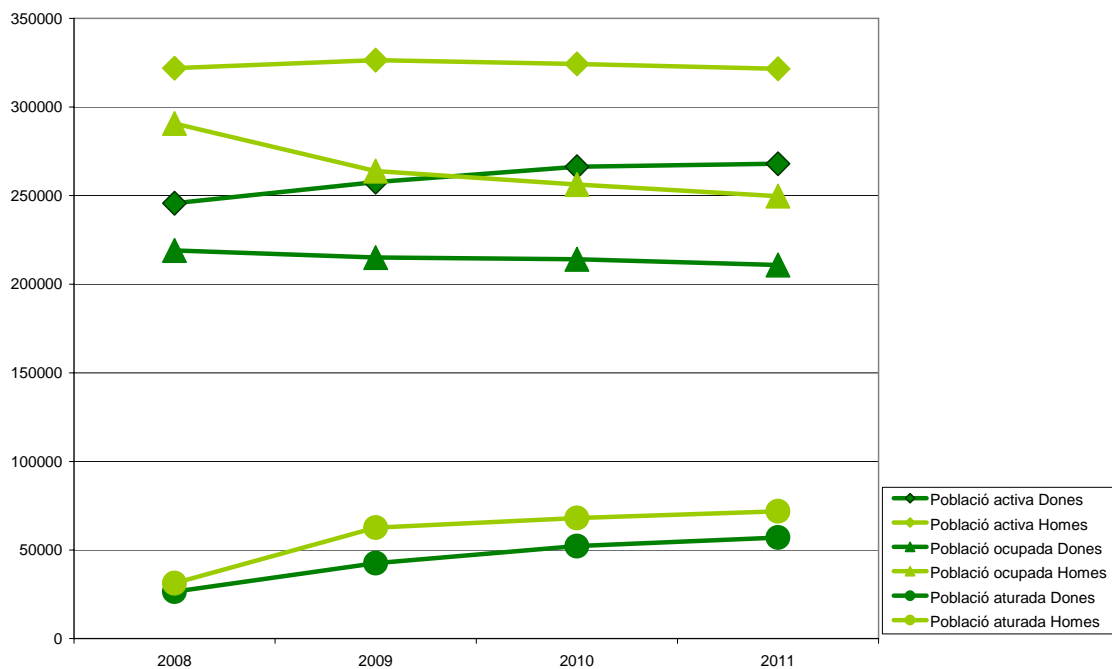

Font: Enquesta de condicions de vida 2011 (INE)

Les dones tenen una major taxa de pobresa i un major risc d'exclusió social. La tendència és, no obstant, a la igualació: a l'any 2008 les diferències superaven els dos punts i mig i ara (2011) la diferència en taxa de pobresa és d'un 1,5 i en risc de pobresa d'un punt. **Per tant, tot i que la crisi sembla ser un anivellador a la baixa, encara ara les dones sofreixen una situació de més iniquitat que els homes.**

IV.- L'àmbit laboral

Gràfica 3
POBLACIÓ ACTIVA. POBLACIÓ OCUPADA. POBLACIÓ ATURADA
(mitjanes anuals)

Font: Enquesta Població Activa (INE)

La gràfica III il·lustra com la població aturada masculina evoluciona per sobre de la femenina. Això es deu al gran nombre de persones aturades provinents de sectors masculinitzants, fonamentalment l'activitat de la construcció i sectors auxiliars.

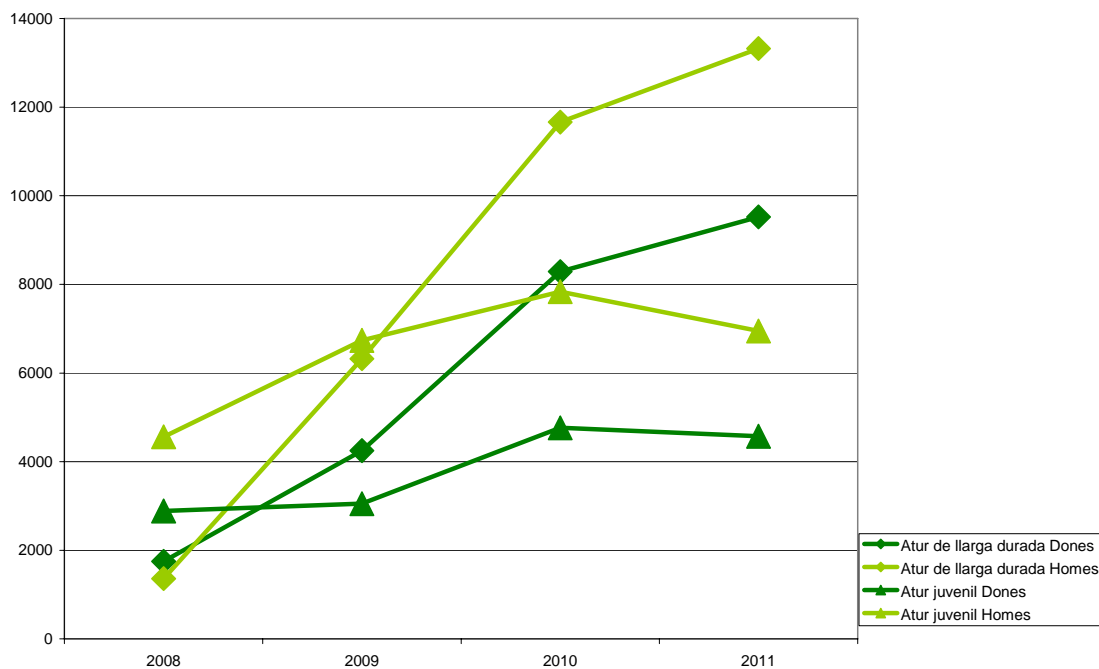
No obstant, es pot observar que la població activa femenina –mantenint-se per davall de la masculina- té una tendència al alça, mentre que la tendència de la masculina és lleugerament de descens. S'ha passat d'una diferència de trenta-un punts l'any 2008 a vint punts l'any 2011.

La gràfica també reflecteix que la població ocupada té una evolució coherent amb la de la població aturada: en la mesura que es redueixen les diferències entre homes i dones en atur, minven les diferències en població ocupada: al començament de la crisi (2008) hi havia un 32,68% més d'homes ocupats que de dones; al 2011, la diferència és d'un 18,42%.

Pel que fa a l'atur de llarga durada i al de menors de 25 anys (gràfica IV), en els quatre anys analitzats el col·lectiu masculí és sempre majoritari. Aquest resultat es deu a la ja comentada súper masculinització de sectors molt afectats per l'esclat de la bombolla immobiliària amb particulars problemes de reubicació en el mercat laboral i per un històric major abandonament escolar primerenc entre els homes. L'atur masculí de llarga durada creix en aquests quatre anys un 878%, mentre que el femení ho fa en un 445%.

En sentit contrari, l'atur juvenil femení creix un 5% més que el masculí, el que pot indicar, per una banda, que el menor abandonament escolar primerenc de les dones ja no és un fre al creixement del nombre de dones que volen i no poden entrar al mercat laboral, i, per una altra, que hi ha una tendència a la incorporació femenina a la demanda d'ocupació esperonejada per la manca de feina del "membre principal de la família" (dit d'una altra manera, la crisi està posant en qüestió el mite de l'home com a sustentador de la llar).

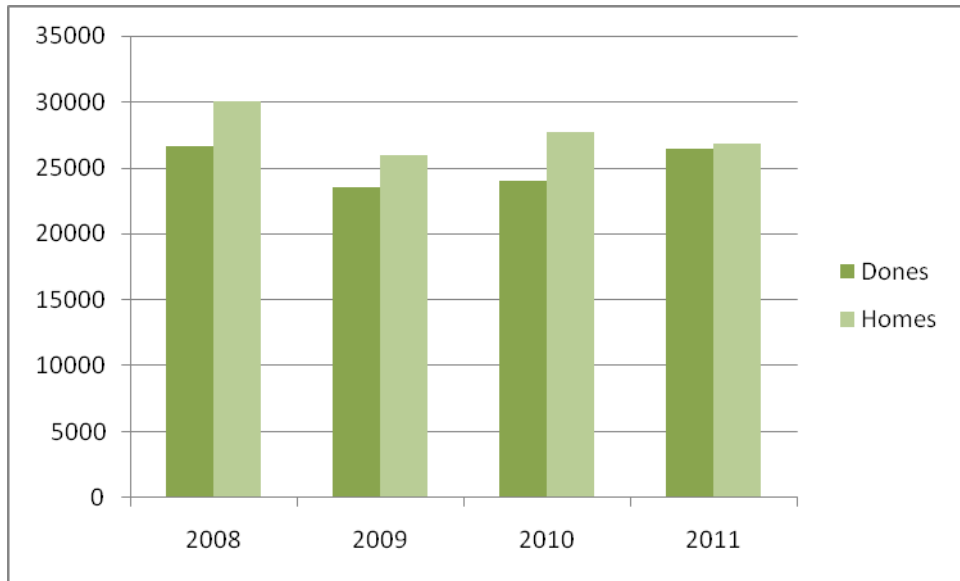
Gràfica 4
ATUR DE LLARGA DURADA (més d'1 any) / ATUR JUVENIL (de 16 a 24 anys)
(mitjanes anuals)

Font: Enquesta Població Activa (INE)

La temporalitat de les relacions laborals ha tingut sempre un major component masculí per mor dels sectors productius especialment masculinitzats i temporals i per una menor "funcionarització" dels homes. Tenint en consideració que la crisi, de moment, ha destruït més ocupació temporal que no fixa, val la pena observar a la gràfica següent com la tendència és a la igualació. La minva de població temporal femenina ha estat del 0,85% mentre que la disminució en el cas de la població masculina ha superat el 32%. És a dir, es pot intuir que la destrucció d'ocupació femenina és principalment d'ocupació estable.

Gràfica 5
TEMPORALITAT (persones assalariades amb contracte temporal)
(mitjanes anuals)

Font: Enquesta Població Activa (INE)

Una de les major discriminacions de les dones al mercat laboral és, sens dubta; la parcialitat. A l'any 2011 **de cada 10 persones amb contracte de jornada temporal, 7,6 són dones.**

Gràfica 6
PARCIALITAT (població ocupada amb jornada a temps parcial)
(mitjanes anuals)

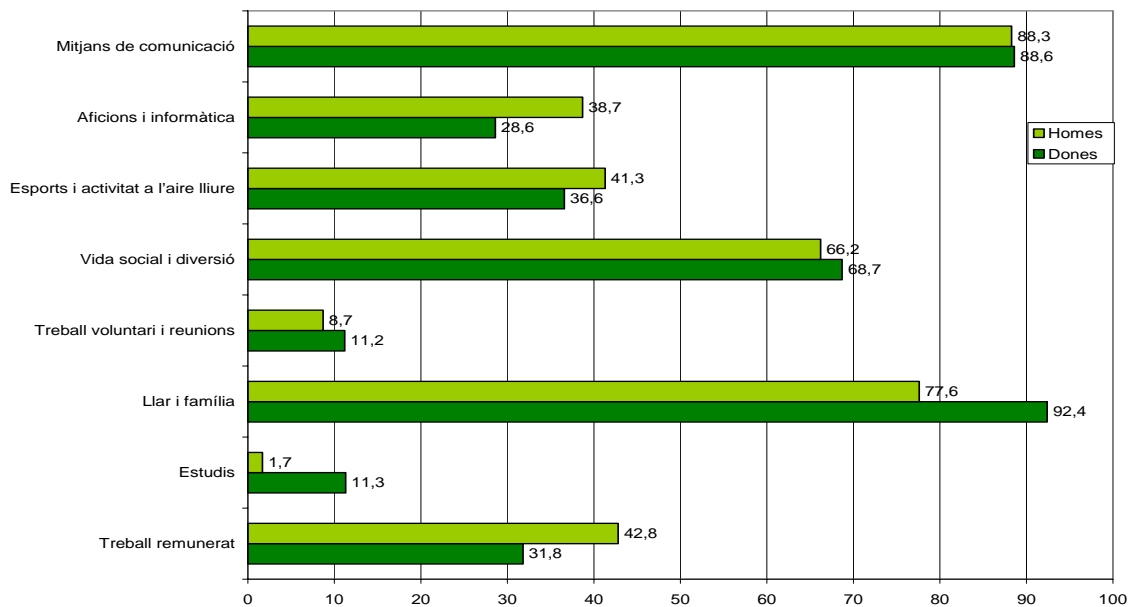

Font: Enquesta Població Activa (INE)

V.- L'àmbit de la coresponsabilitat (els usos del temps)

La gràfica VII és molt significativa i mostra com la divisió de rols es manté pel que fa a la utilització del temps. Com es pot observar, la major diferència en quant al temps emprat per dones i homes és a l'epígraf de "llar i família"¹ amb un 14,8% de major dedicació de les dones, seguit pel de "treball remunerat" amb un 11% de major dedicació dels homes.

Gràfica 7
PERCENTATGE DE PERSONES QUE REALITZEN L'ACTIVITAT

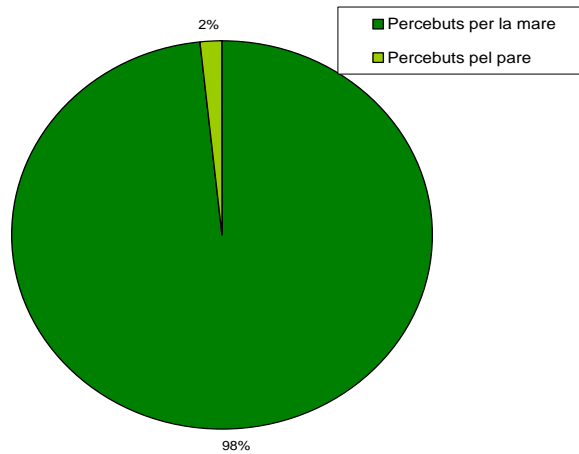

Font: Enquesta d'usos del temps 2009-2010 (INE)

No obstant, la dada més il·lustrativa de la manca de coresponsabilitat és la que reflecteix la gràfica següent: El 98% del permisos motivats per el naixements de fills ("de maternitat" en termes de la Seguretat Social) els han tingut les dones.

¹ Inclou les següents tasques: Activitats per a la llar i la família no especificades. Activitats culinàries. Manteniment de la llar. Confecció i cura de roba. Jardineria i cura d'animals. Construcció i reparacions. Compres i serveis. Gestions de la llar. Cura de nins. Ajudes a adults membres de la llar. (INE)

Gràfica 8
PERCEPCIONS DE PERMISOS DE MATERNITAT 2011

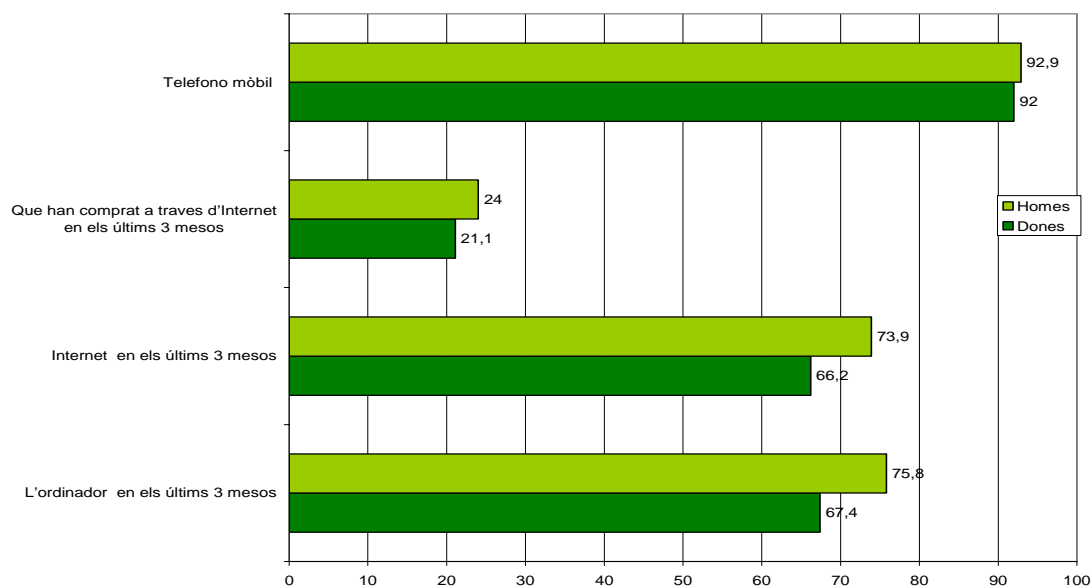

Font: Ministeri d'ocupació i Seguretat Social (MESS)

VI- L'àmbit de les TIC

Les diferències de gènere són també presents en la utilització de les Tecnologies de la Informació i la Comunicació. La bretxa digital de gènere genera tot un seguit de desigualtats d'oportunitats i, per això, són especialment significatius els 8,4 i 7,7 punts de menor utilització de l'ordinador i d'Internet respectivament per part de les dones.

Gràfica 9
PERCENTATGE DE PERSONES QUE HAN UTILITZAT TIC

Font: Enquesta sobre equipaments i ús de les TIC en les llars 2011 (INE)

VI.- Conclusions i propostes de la Fundació Gadeso

1. Les dades analitzades ens permeten concloure que la crisi manté o accentua diferències entre dones i homes que haurien de corregir-se: risc d'exclusió social, parcialitat no desitjada de la jornada laboral, bretxa digital, coresponsabilitat de les tasques de la llar i la família... Per contra, la situació de crisi incentiva la igualació en aspectes no desitjats, com ara l'atur o la temporalitat.
2. En cada una de les publicacions de **TEMES SOCIOECONÒMICS** i de **PANORAMA SOCIOLABORAL**, des de la Fundació Gadeso venim suggerint a les institucions públiques i als agents polítics, socials i econòmics que engeguin processos de diàleg i negociació per possibilitar polítiques de consens i pacte en diversos aspectes, com ara un **Pacte per fer front als riscos d'exclusió social que provoca la crisi**, que és molt més necessari si ens referim a la situació de les dones.
3. Al Reial Decret-Llei 3/2012, de 10 de febrer, de mesures urgents per a la reforma del mercat laboral (més conegut per "Reforma Laboral") , hi ha una gens menyspreable modificació de la legislació en matèria de conciliació de la vida laboral i familiar. El contingut de la Disposició final primera i la derogatòria única del esmentat RDL –si no es modifiquen en el tràmit parlamentari- significa majors dificultats per fer efectiva aquesta conciliació i deixar d'incentivar a les dones treballadores que es reincorporen al mercat laboral després haver tingut suspès el contracte de treball per maternitat o per excedència per la cura d'un fill. Òbviament, les grans perjudicades d'aquestes restriccions seran les dones, que són les que majoritàriament desenvolupen les tasques de cura dels fills.
4. La major diferència entre dones i homes en el mercat de treball illenc es dona en la feminització de la jornada a temps parcial. Aquesta realitat té "efectes col·laterals", com menors prestacions socials d'atur, d'invalidesa o de jubilació. És probable que la concentració en determinades dates de l'any i activitats indiqui un elevat grau de frau i economia submergida entorn d'aquesta jornada parcial generalment no desitjada. Suggestim, per una banda, una acurada labor inspectora per detectar els indesitjables casos de frau i, per una altra, aprofundir en el coneixement de la realitat del treball a temps parcial a les Illes Balears. En aquests sentit encoratgem a l'Observatori del Treball de les Illes Balears (OTIB) a actualitzar l'estudi [Anàlisi de l'ocupació a temps parcial en un context de crisi a les Illes Balears](#).

5. Creiem que ha d'ocupar i preocupar a totes els institucions –públiques i privades- l'evolució bretxa digital. Per això proposam –tal vegada amb el lideratge de la UIB- la constitució d'una mena d'observatori permanent sobre la matèria.

6. Insistim en una qüestió a la qual ens hi hem referit en anteriors números de **TEMES SOCIOECONÒMICS**: és imprescindible millorar les estadístiques regionals assegurant una adequada informació des d'una perspectiva de gènere i donant compliment a la legislació espanyola i europea en aquesta matèria.

L'OPINIÓ DELS EXPERTS

LA PROBLEMÀTICA SOCIOECONÒMICA DE LA DONA: REFLEXIONS EN TEMPS DE CRISI

Francesca Salvà
*Professora del Departament de Pedagogia Aplicada
i Psicologia de l'Educació de la Universitat de les Illes Balears*

Les anàlisis sobre la problemàtica socioeconòmica de la dona fan referència habitualment a les dificultats de les dones per participar a l'àmbit públic i molt especialment a les desigualtats en relació al treball i els ingressos econòmics.

Malgrat una revisió del concepte de treball mostra que en l'ús quotidià de les llengües europees el concepte de treball és molt ampli i no es restringeix de cap manera a la idea de pagament o de salari (Durán, 2005) i s'estima que el volum de treball no remunerat és el doble del treball remunerat en termes de dedicació de temps (CES, 2012), la incorporació del treball no remunerat com a objecte d'estudi en les ciències socials és relativament recent.

Els estudis sobre el treball no remunerat que tradicionalment fan les dones (treball domèstic i de cura dels altres) han documentat el valor d'aquet treball des de diferents perspectives. D'entre aquestes vull destacar la que fa referència als seu impacte en la qualitat de vida i en el benestar de les persones i de les comunitats. En aquest sentit es parla de la "petjada civilitzadora" en referència al "temps, l'afecte i les energies amoroses necessàries per obtenir la qualitat de vida, la seguretat emocional i l'equilibri psicoafectiu imprescindibles per tal que una població definida amb un nivell de vida específic tingui garantida la seva continuïtat generacional" (Bosch, Carrasco, Grau, 2005 a Carrasco, Mayordomo, 2006). D'acord amb aquest plantejament, els homes, considerats globalment, presenten un dèficit civilitzador degut a que durant la seva vida aporten menys energies amoroses i de cura de les que consumeixen per sostenir la seva forma de vida, mentre que les dones aporten més del que reben. Aquesta aportació de les dones en detriment dels recursos propis, en el context d'una societat que infravalora aquestes activitats i aquests temps associats al benestar de les persones, és central quan fem referència a la problemàtica socioeconòmica de les dones.

La consideració del treball remunerat com a sinònim de treball reflexa uns valors socials en els quals prima el que té valor de mercaderia i es pot valorar en termes monetaris. L'actual crisi econòmica és també i potser fonamentalment una crisi d'aquests valors: guanyar *versus* col·laborar, tenir *versus* ser,... I, sobretot, guanyar i tenir sense límits, en detriment, també sense límits, de col·laborar i de ser. Fins i tot sense els límits que ens imposa la pròpia naturalesa humana i l'entorn en el qual vivim, del qual per cert formam part, que no posseïm.

La reflexió sobre la situació socioeconòmica de les dones s'ha de fer en aquest context i ha d'anar més enllà dels paradigmes tradicionals que consideren la dedicació a les tasques de la llar i la cura dels altres com a "inactivitat". Tal com

plantegen Esping-Andersen i Palier (2010), cal “feminitzar” la trajectòria vital masculina si es vol assolir un equilibri positiu.

En la construcció de les sortides a la crisi, la lluita pels drets laborals i sindicals de les dones i dels homes ha d’incloure i s’ha d’articular de manera cada cop més explícita amb la lluita pels drets més globals de ciutadania. En aquest context, les aportacions dels estudis i les pràctiques sobre usos del temps tenen enormes potencialitats. La seva finalitat és aconseguir una “major igualtat i equitat de gènere en tots els moments i àmbits del cicle vital”, tot posant el centre d’atenció en les necessitats de les persones i, principalment, en les demandes de les dones, dels nins i les nines, de la gent gran i d’altres persones fràgils (Legarreta, 2010). L’eix central passa de les necessitats dels mercats a les necessitats de les persones i aquestes persones son considerades globalment, més enllà de les seves relacions amb el treball remunerat. En aquest sentit van molt més enllà de les polítiques de conciliació, que estan lligades directament al treball remunerat i, cada cop més, a determinades formes del mateix, i no posen en tela de judici la divisió sexual del treball, tal com queda clarament documentat en les estadístiques sobre usos de les dites mesures.

Les polítiques del temps ens proporcionen un marc teòric-pràctic en construcció que, des dels seus orígens, es planteja com a participatiu, i en el marc del qual avançar cap a una societat més democràtica i igualitària.

Referències

Bosch, Anna; Carrasco, Cristina; Grau, Elena (2005). Verde que te quiero violeta. Encuentros y desencuentros entre feminismo y ecologismo. A Tello. *La Historia Cuenta*. Barcelona: El Viejo Topo. P. 321-346.

Carrasco, Cristina; Mayordomo, Maribel (2006). Trabajo y condiciones de vida: una mirada no androcéntrica. A Zubero, Imanol (coord.). *Documentación Social. Revista de Estudios Sociales y Sociología Aplicada*. Monográfico Ocupación e Inclusión, octubre-diciembre, 113-126.

CES. Consejo Económico y Social España (2012). [Tercer informe sobre la situación de las mujeres en la realidad sociolaboral española](#). Madrid: Consejo Económico y Social.

Durán, María Ángeles (2005). El futuro del trabajo en Europa: El cuidado de las personas dependientes. En VV. AA. [Cohesión Social, Políticas Conciliatorias y Presupuesto Público. Una mirada desde el género](#). Ciudad de México: GTZ. Política Fiscal Pro-Equidad de Género en América Latina y el Caribe. UNFPA. Equipo de Apoyo Técnico para América Latina y Caribe.

Esping-Andersen, Gosta; Palier, Bruno (2010). *Los tres grandes retos del Estado del bienestar*. Barcelona: Ariel.

Legarreta, Matxalen (2010). *Tiempo y desigualdades de género. Distribución social y políticas del tiempo*. Sevilla: Insitituto Andaluz de la Mujer.

Una publicació de la Fundació Gadeso

www.gadeso.org